

Dinamika i ritam linije

Marijanović, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:581655>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)



SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA VIZUALNU I MEDIJSKU UMJETNOST
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ

Ana Marijanović

DINAMIKA I RITAM LINIJE

Završni rad

MENTOR: doc.art. Mario Matoković

Osijek, 2024.

SAŽETAK

Završni rad pod naslovom "Dinamika i ritam linije" bavi se istraživanjem kretanja linije, poistovjećujući ga s pojmom brzine. Povlačenjem linija koje su duge, dinamične, brze i slobodne, autorica je prikazala svoje osobno poimanje pojma brzine, koji i podrazumijeva ritam i dinamiku. Kao nusprodukt javlja se adrenalin, koji možemo opisati kao osjećaj potaknut brzinom, postignut okomitim i izduženim formatima radova. Takav format, sa svojom izduženošću, dočarava rast tog adrenalina, dok linije dodatno objedinjuju i produbljuju taj dojam. Cilj je bio izazivati osjećaj nemira i dinamike kod gledatelja, reflektirajući njegovo unutarnje stanje. Zbog toga ovaj rad pruža gledatelju različite mogućnosti interpretacije – bilo da ga promatra bez unaprijed zadanog koncepta ili da sam pokušava otkriti značenje koje bi za njega djelo moglo imati.

Ključne riječi: dinamika, linija, ritam, grafika, eksperiment

SUMMARY

The final paper entitled "Dynamics and rhythm of the line" deals with the research of the movement of the line, identifying it with the concept of speed. By drawing lines that are long, dynamic, fast and free, the author presented her personal understanding of the concept of speed, which implies rhythm and dynamics. Adrenaline appears as a side effect, which can be described as a feeling stimulated by speed, achieved by the vertical and elongated formats of the works. Such a format, with its elongation, evokes the growth of that adrenaline, while the lines additionally unify and deepen that impression. The goal was to evoke a feeling of restlessness and dynamism in the viewer, reflecting his inner state. Thus, this work offers the viewer different possibilities of interpretation - whether he observes without a predetermined concept or tries to discover the meaning that the work may have for him.

Keywords: dynamics, line, rhythm, graphics, experiment

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANA MARJANOVIĆ potvrđujem da je moj ZAVRŠNI rad
pod naslovom "DINAMIKA I RITAM LAGJE"
diplomski/završni

te mentorstvom DOC. ART. MARIO MATOKOVIĆ

rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, 11.09.2024.

Potpis

Ana Marjanović

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI DIO	2
2.1. Linija, ritam, dinamika	2
2.2. Futurizam	8
2. KONCEPT RADA	10
4. PROCES I IZVEDBA RADA	12
5. ZAKLJUČAK	20
6. LITERATURA	21
7. POPIS SLIKOVNIH MATERIJALA	23

1. UVOD

Teza završnoga rada proizašla je iz proučavanja automobila, koji je u početku bio ključan motiv u procesu stvaranja te fascinacija kretanja istoga u kontekstu brzine. Daljni koraci uključivali su istraživanje dinamičnosti i ritma u kontekstu automobila. Autorica je prošla kroz različita istraživanja i suočila se s problemima u nastojanju da pronađe odgovarajuću tematiku. Motiv automobila pokazao se kompleksnim, jer se sastoji od mnogih različitih elemenata koji čine njegovu cjelinu. S obzirom na učestalost navedenog motiva u radu, bilo je potrebno doseći određeni stadij procesa u kojem će se figuracija tog motiva donekle izmijeniti i prestati biti doslovna. Autorica je povezala svoju ideju s vlastitim viđenjem ritma i dinamike, pri čemu je linija kao likovni element postala središnja točka rada i dominantan element. Kako je proces napredovao, figurativnost se postupno gubila. Gubljenjem figuracije, tako se gubio i motiv automobila koji je postao samo oruđe tj. polazište ideje. Korištenjem različitih linija, koje variraju po toku i karakteru, nastali su radovi u kojima se prvotni motiv automobila izgubio, a nastala je serija grafika kojoj je cilj prikazati ritam i dinamiku brzine kretanja. Brzina kretanja istaknuta je uz pomoć samoga formata grafika koji je okomit i izdužen. Gledatelj je na taj način postavljen pred rad, s ciljem da sam pokuša dokučiti što bi linije i format tih djela mogli predstavljati iz njegove vlastite perspektive i u kontekstu njegova osobnog doživljaja.

2. TEORIJSKI DIO

2.1. Linija, ritam, dinamika

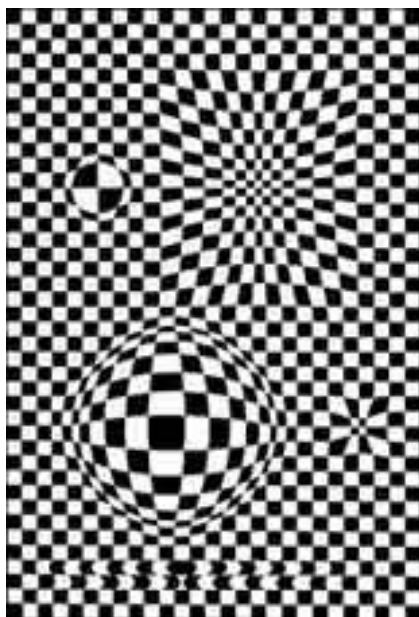
Radovi koji su nastali u sklopu završnog rada sastoje se od dva osnovna likovna elementa; točke i crte. Točku definiramo kao najmanji grafički znak. Kada postoji mnoštvo točki na jednom mjestu, bilo jedna pokraj druge ili udaljene, one stvaraju element linije. Linija je osnovni element koji se koristi u crtežu te je temelj likovnom izražavanju, bilo da se to odnosi na medij: grafike, slikarstva, kiparstva, arhitekture, dizajna ili se koristi kao samostalna likovna disciplina. Ona nastaje gibanjem točki, označava samo kretanje točaka na plohi. Nju također možemo odrediti i kao sami znak.¹ Znakovitost linije se dijeli na dva dijela, osjetilni (vizualni) i osjetilno-izvedbeni (likovni). Linija kao likovni znak uvijek nosi neku tvar koja ostavlja trag. Značenje te linije ovisi o toj samoj spomenutoj stvari te o samoj upotrebi i mogućnostima koje ostvaruje. Kada se linija intenzivnije povlači, prekida, napinje ili traje, ljudska pažnja se sve više fokusira i pojačava. Također, svijest registrira sam pokret ruke iz kojeg linija nastaje. No, da bismo istražili liniju kao vizualni – likovni element, važno je razumjeti da ona prolazi kroz različite transformacije.² Linija se dijeli na liniju po karakteru, liniju po toku te liniju po značenju. Linije po karakteru mogu biti tanke, debele, dugačke, kratke, oštre, neoštre, kontinuirane, isprekidane, izlomljene, prozirne, guste, jednolične, nejednolične. Potom linije po značenju mogu biti konturne (obrisne), strukturne i teksturne. Linije po toku mogu biti ravnije linije i krivlje odnosno linije koje imaju različite smjerove i tok kretanja. Tijekom tog kretanja linije mogu biti otvorene ili zatvorene i kada su zatvorene stvaraju pravilne ili nepravilne likove. Linijom možemo izraziti emocionalno stanje osobe koja stvara crtež, puls, karakter ili pak nečiji temperament. U emocionalnu dinamiku i simboliku linije ubrajaju se vodoravne, uspravne, dijagonalne ili kose, obješene, ispupčene, valovite, izlomljene te slobodne linije. Vodoravne linije djeluju mirno, opušteno, statično i na neki način simbolizira mir. Uspravna linija je otpor vodoravnoj te ona izaziva osjećaj uspravnog kretanja, uzdignuća, življenja te tako simbolizira život i rast. Dijagonalna ili kosa linija kada ide u različitim smjerovima izaziva osjećaj kretanja, gibanja i prostornosti.

¹ Damjanov, Jadranka, *Vizualni jezik i likovna umjetnost*, Zagreb, 1991.

² Sinković, N, (2015) Studio za umjetnost i dizajn, URL: <https://www.nikolasinkovic.com/likovni-elementi-za-pocetnike/> [pristup: 05.09.2024.]

Obješena (konkavna) linija izaziva osjećaj umora, opuštenosti i lijenosti. Ispupčena linija ostavlja dojam energije, otpora i volje. Blago valovita linija ulijeva osjećaj blagosti, elegancije, ljepote, nježnost, ženstvenosti te blagih emocija. Izlomljene linije izazivaju osjećaj grubosti, energije i muževnosti. Te naposljetku slobodna linija ostavlja dojam, gibanja, nemira, pokreta, veselja, mržnje, boli... to ovisi o njezinom mekanijem ili tvrđem karakteru i naravno gibanju po samoj plohi. Takve linije stvaraju linearni odnosno linijski crtež. Crtež je sredstvo koje se koristi za prikazivanje nekih prvobitnih ideja kod umjetnika. Takvi crteži, koje često nazivamo skicama, nastaju od mnoštva različitih linija koje se kombiniraju kako bismo stvorili željeni motiv. Iako se rad zasniva se na samoj liniji važno je spomenuti i dva vrlo važna elementa ovoga završnog rada, a to su ritam i dinamika. Ritam je pravilna izmjena ili pak ponavljanje elemenata. Pravilnost tog ritma se očitava u prepoznatljivom algoritmu kako bi uopće moglo doći do određene promjene elemenata. Takve promjene utječu na ljudska čula i tako se osjeća neki novi podražaj kojem se ljudsko tijelo prilagođava. Govoreći o ljudskom tijelu, sami ritam je moguće spoznati kroz otkucaje srca koji stvaraju određeni ritam. Također ga je moguće vidjeti u nekim prirodnim događanjima kao što je izmjenjivanje samoga mjeseca i sunca tijekom dana i noći i naravno godišnjih doba koja se konstantno izmjenjuju iz godine u godinu u određenom redosljedu.³ Potom se taj ritam mora dijeliti na neke vrste, a to su dominacija, alternacija, varijacija, gradacija i radijacija. Dominacija je ponavljanje uvijek istog elementa. Alternacija izmjenjivanje elemenata s prostorom. Gradacija je nekakvo povećavanje određenog elementa te radijacija je zrakasto širenje iz jednog centra. Zatim je važno navesti primjer Victora Vasarely, "Vega", (1957.), gdje koristi ritam alternacije koji je vidljiv u korištenju crno bijelih kvadrata koji putuju prema deformaciji oblika i veličina. Sama jačina boja tih kvadrata u čovjekovom osjetilu vida stvara mnoštvo titraja.

³ Metodički Internet centar "Učimo gledati" Likovna kultura, URL: <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/index.htm> [pristup: 05.09.2024.]



Slika 1. Victor Vasarely, "Vega", 1957.

⁴Dinamika (od grčkog *dynamis* – ''snaga'') se odnosi na izmjenu bilo kojih elemenata unutar određenog niza. U kontekstu dinamičnih kompozicija, elementi su raspoređeni duž dijagonalnih osi ili slobodno postavljeni unutar slikovne ravnine. Zbog smještaja elemenata na takav način, dolazi do krštenja simetrija te tako naglašavaju kasnije osjećaj kretanja i raspored predmeta. Dinamičnost slike može se postići uz pomoć ritma kod kojeg dolazi do izmjene istog elementa. Za prikaz pokreta i energije u likovnoj umjetnosti koriste se elementi poput linije, oblika, odnosa veličina i rubova, te gradacija i vrijednosti boje. Svaki od ovih elemenata igra važnu ulogu u stvaranju vizualnog pokreta. Jedan od poznatiji futurističkih umjetnika Carlo Carrà u djelu "Pogreb anarhista Galli", želio je vizualizirati ideju kaosa, energije, nasilja i pokreta koristeći se figurativnim elementima. Koristeći žutu, crnu i pretežito crvenu boju uspio je naglasiti pokret figure.

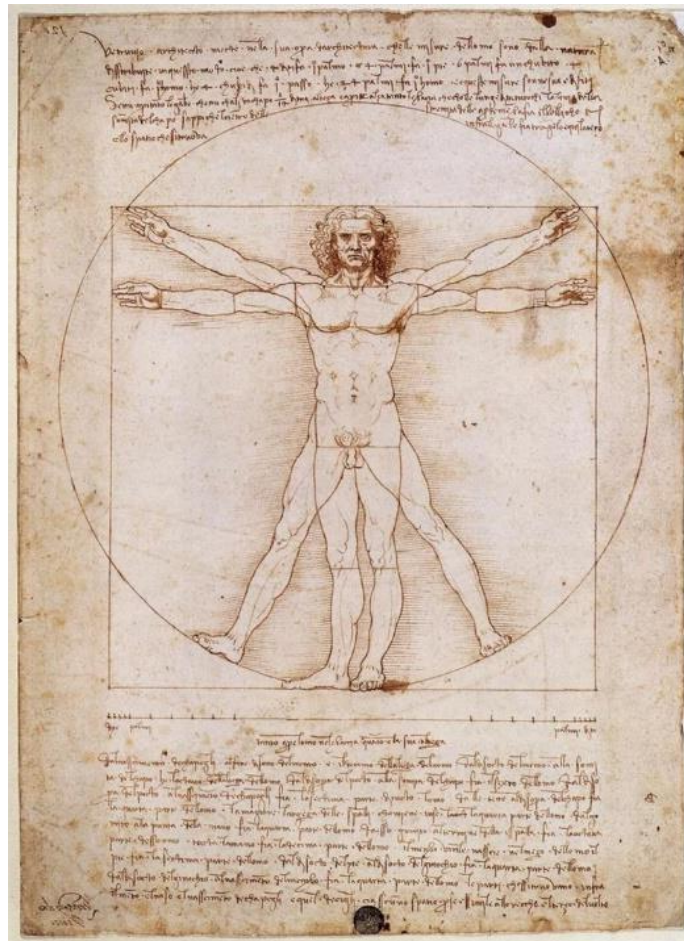
⁴ MYLANDROVER, URL: [dinamične slike. Statika i dinamika u kompoziciji \(mylandrover.ru\)](https://mylandrover.ru) pristup: [05.09.2024.]



Slika 2. Carlo Carrà, "Pogreb anarhista Galli", 1911.

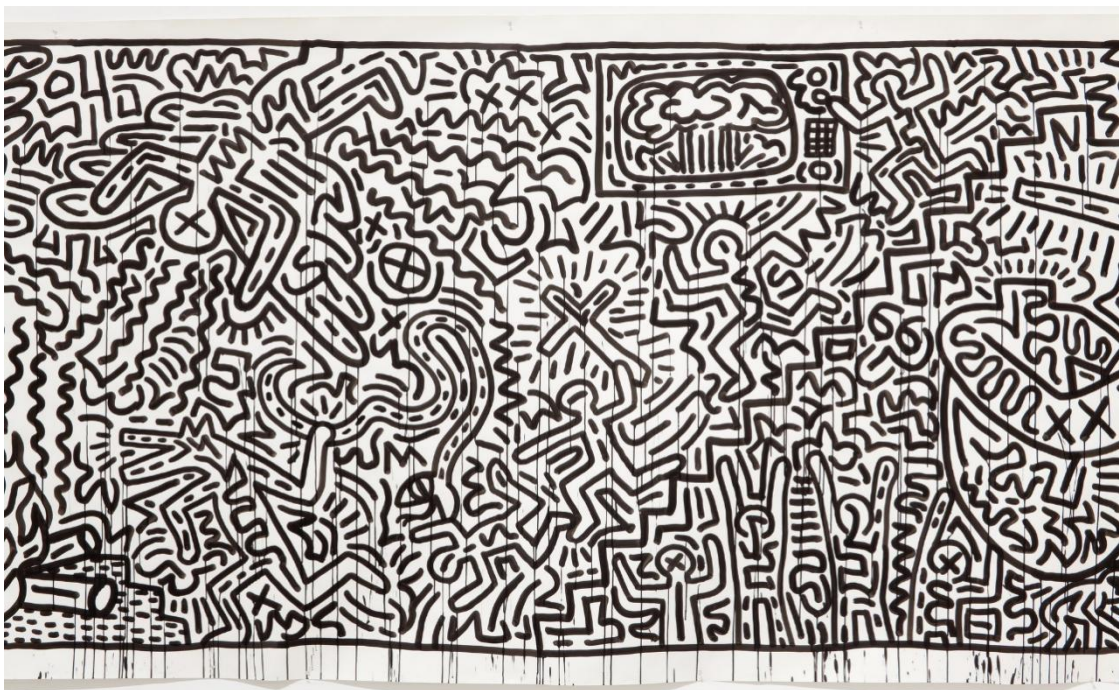
Govoreći o liniji, važno je posebno istaknuti umjetnika koji je djelovao u vrijeme talijanske visoke renesanse, Leonarda da Vincija, koji je neumorno žudio za novim spoznajama što je vidljivo po njegovim izumima, djelima, itd... Njegov najpoznatiji crtež je "Vitruvijevev čovjek" kojega je načinio 1487. godine.⁵Koristeći olovku i tintu na papiru prikazao je mušku figuru u dva postavljena položaja s raširenim rukama i nogama. Figure su upisane u krug i kvadrat. Koristio je vrlo jednolične obrisne linije koje su potkrepljene blagim rasterima te krug i kvadrat koji su proporcionalno linijski nacrtani. U radu nije bio naglasak prikazati dinamičnost figure, te se samim time Da Vinci koristi linijama jednake debljine s ciljem definiranja proporcija, omjera, razmjera, što bi u suvremenom dobu definiralo tehnički crtež. Ovaj crtež najbolje prikazuje veliki interes da Vincija za proporciju i najbolji je primjer pokušaja da poveže čovjeka s prirodom.

⁵ Leonardo da Vinci (Net), URL: <https://www.leonardodavinci.net/the-vitruvian-man.jsp> [05.09.2024.]



Slika 3. Leonardo da Vinci, "Vitruvijev čovjek", 1490.

Od umjetnika 20.st. izdvojila bih Keitha Haringa.⁶ Američkog umjetnika koji je djelovao u New Yorku 1980-ih. Velik dio njegovih umjetničkih djela bila je reakcija na suvremene društvene i političke događaje. Bio je inspiriran umjetnicama koji su stvarali grafiti. Koristio je jednu vrstu linija koja je bila deblja i gotovo u cijelom djelu jednolična. Koristeći liniju za stvaranje određenih likova, stvorena je dinamika u cijelom radu. Cilj njegovih radova bio je učiniti umjetnost dostupnu svima i ti su mu radovi omogućili interakciju s raznolikom publikom.



Slika 4. Keith Haring, "Istraživanje bez naziva", 1982.

⁶ TATE, URL: <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/g/graffiti-art/five-things-know-keith-haring> [05.09.2024.]

2.2 Futurizam

Autorica se u svome radu poistovjećivala s umjetnicima iz razdoblja futurizma.⁷ Futurizam je umjetnički pokret koji je nastao 1909. godine u Italiji kao skup raznorodnih i graničnih umjetničkih aktivnosti. U te aktivnosti su se ubrajali eksperimenti u poeziji, slikarstvu, skulpturi, filmu, kazalištu te glazbi. Time je uveden novi pristup stvaranju i izražavanju u umjetnosti koji je vezan za epohu pokreta, brzine i artificijelnosti. Pokret je osnovao pjesnik Filippo Tommaso Marinetti s kojim su surađivali umjetnici Carlo Carrà, Giacomo Balla, Umberto Boccioni, Luigi Russolo, Gino Severini i Benetton Pratella. Futurizam kao avangardni umjetnički pokret je nastao kao grupa individua koja je stremila protiv umjetničkih, kulturnih i političkih tradicija. Najveća aktivnost futurista je bila u pisanju i objavljivanju manifesta. Prvi Osnivački manifest futurizma (1909.) je objavio F. T. Marinetti. U samom manifestu je objavljen kraj stare umjetnosti, muzeja, akademija i arhiva. Time se povijesti i tradiciji suprotstavljala aktualna snaga modernog vremena. Pojmovi dinamizam i dinamično su postali bitna obilježja života i umjetnosti, a sam rad u slikarstvu i skulpturi se zasnivao na odbacivanju akademskog mimetičkog slikarstva radi novog strojnog izraza u kojem se koncipira slika kao prikaz i izraz nove industrijske kulture dinamizma (pokreta i brzine). Jedan od primjera je Ballina slika "Dinamizam psa na uzici" (1912.). Na slici je prikazan pas u pokretu, a taj pokret je prikazan umnožavanjem psećih nogu. Također je prikazan tako što se određeni dijelovi koji se kreću (noge, ruke, kotači) prikazivani u različitim fazama na samom platnu. U futurizmu nije naglasak na prikazivanju prirode nego mehaničke ili filmske reprezentacije pokreta u slikarstvu i skulpturi. Marcel Duchamp je na ulju na platnu prikazao "Akt koji se spušta stubištem" (br.2), (1912.) kao tradicionalnu ljepotu akta u umjetnosti, njegovu tjelesnost, ali i prepoznatljiv spol. Samo djelo prikazuje akt koji se nalazi na stubama u nekakvom pokretu. Koristeći mnoštvo linija i ploha umjetnik je na inovativan način prikazao sami pokret. Cilj ovog djela je proširiti ljudsku percepciju tijela u pokretu.

⁷ Šuvaković, Miško, *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Hortexky, Zagreb, 2005.



Slika 5. Giacomo Balla, "Dinamika psa na uzici", 1912.



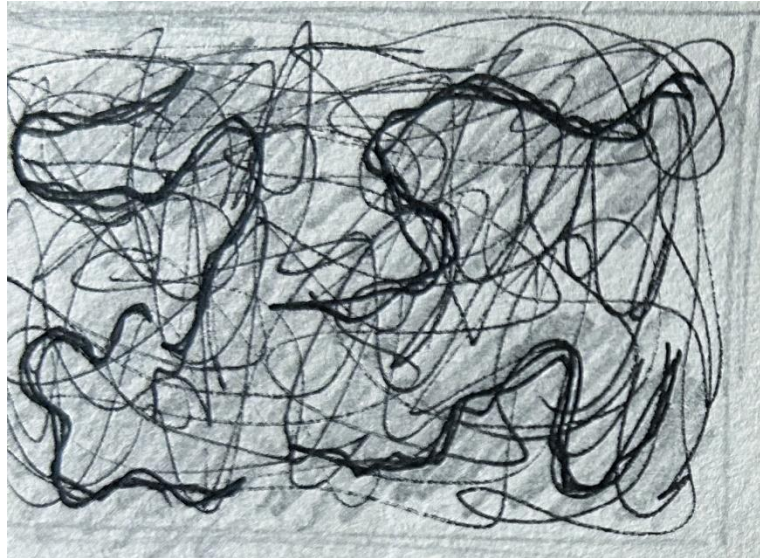
Slika 6. Marcel Duchamp, "Akt koji se spušta stubištem", 1912.

2. KONCEPT RADA

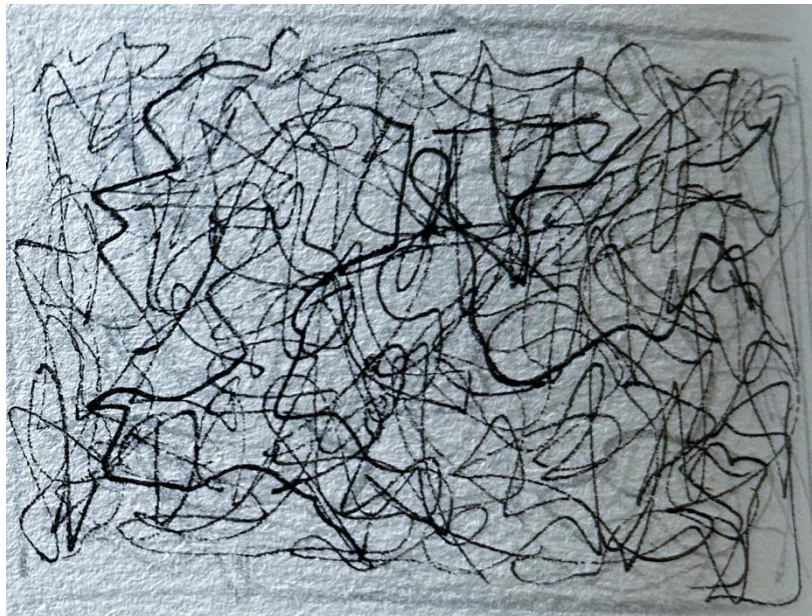
Pri izradi ovoga završnoga rada, glavni motiv i vodilja je bio motiv automobila. Automobil je kao i druga vozila samo običan predmet u prostoru ali i samo polazište vlastite ideje. Kroz različite skice, koje su isprva bile figurativne i prikazivale automobile, a kasnije postale apstraktne, usredotočujući se na brzinu, ritam i dinamiku, konačno sam došla do svoje završne ideje. Osnovno polazište je bilo prikazati pojam adrenalina te ga što vjernije vizualno oblikovati. Adrenalin sam prikazala samim formatom rada koji je okomit i izdužen te prikazuje adrenalin u rastu uz pomoć linija. Vizualizirajući adrenalin kroz medij crteža s naglaskom na ritam i dinamiku, rad je gubio svoju početnu figurativnost. Uz pomoć kratkih zaobljenih linija koje su jasne i isprekidane, uspjela sam vizualizirati strujanje zraka iz vlastite perspektive. Koristeći sve navedene informacije, izrađen je rad od četiri matrice koji prikazuje adrenalin, liniju, dinamiku i ritam. To su bile ključne riječi za početak samog rada. Naposljetku u završnom radu pronašla sam prekretnicu u stvaranju odgovarajuće tematike kroz navedena djela umjetnika futurizma s početka 20.st.. U svojim skicama prikazivala sam više linija, ali uvijek je jedna bila izraženija i dominantnija od ostalih. Sporedne linije stvarale su zamućenu pozadinu kako bih istaknula glavnu liniju i naglasila pokret. U krajnjim otiscima može se primijetiti snažan utjecaj futurizma, jer su linije postajale sve raznovrsnije i dinamičnije. Svaki otisak sadržava različite vrste linija, pokreta, brzine i poteza, iako su tematski ujedinjeni.



Slika 7. Detalj skice 1



Slika 8. Detalj skice 2



Slika 9. Detalj skice 3

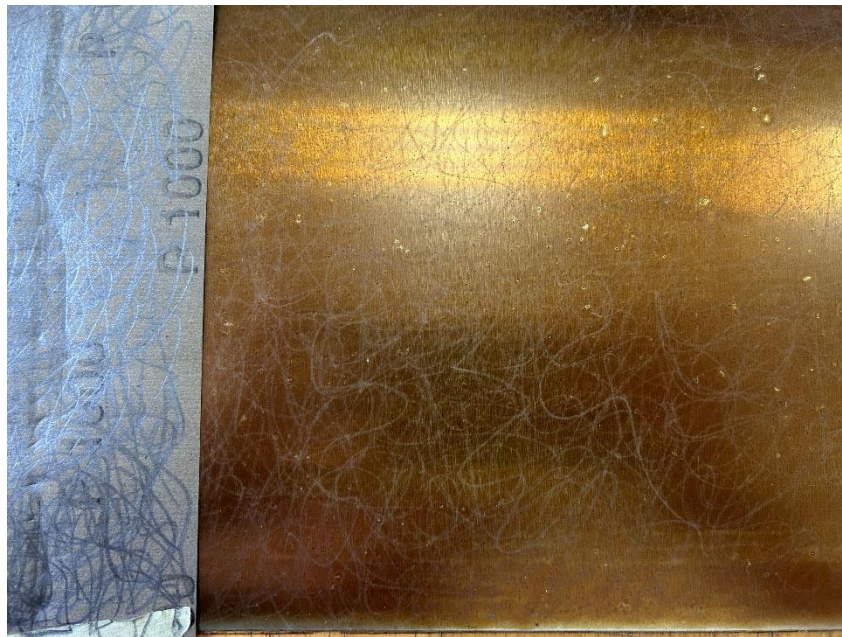
4. PROCES I IZVEDBA RADA

U početnoj realizaciji završne ideje, koristila sam dvije cinčane ploče dimenzija 48,8 x 18 cm. Krenuvši s obradom matrica, započela sam od izrađivanja faseta na matricama. Obje ploče ispolirala sam pastom za poliranje matrica sve dok nisam vidjela vlastiti odraz u njima. Tada znamo da su ploče u potpunosti čiste i spremne za rad. Potom sam jednu po jednu ploču namazala grundom ili asfaltnim lakom. Asfaltni lak je sredstvo s kojim zaštićujemo samu površinu matrice na onim mjestima na kojima ne želimo da dušična kiselina probije te nagriže matricu. Koristila sam se tehnikom brusnog papira.⁸ Tehnika brusnog papira je vrlo slična tehnici pastelne manire, kredne tehnike, odnosno tehnike olovke. Ova tehnika zahtjeva brusni papir tvrdoće 800 ili 1000 p. Nakon što je grundirana ploča osušena, položila sam brusni papir, okrenuvši ga na hrapavu stranu. Koristila sam B olovke različitih tvrdoća, ovisno o debljini linije koju sam željela postići. Zatim sam jačim pritiskom počela povlačiti linije po brusnom papiru, nastojeći ostaviti čak i lagane tragove olovke, koji su nalik prašini. Završivši povlačenje linija, obje matrice sam jednu za drugom stavljala u dušičnu kiselinu. Matrice su bile 4 minute u kiselini i taj postupak sam ponavljala tri puta dok nisam došla do željene jačine linija. Kada su matrice bile očišćene od kiseline te obrisane, počela sam pripremati ploče za proces otiskivanja.

⁸ Čaušić, Mario, *Kemija u umjetničkoj grafici*, 2020.G, Biblioteka Ars Academica, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku



Slika 10. Stavljanje brusnog papira na matricu



Slika 11. Detalj na matrici nakon tehnike brusnim papirom



Slika 12. Matrica u procesu jetkanja u dušičnoj kiselinu



Slika 13. Matrica u procesu otiskivanja i nanošenja boje

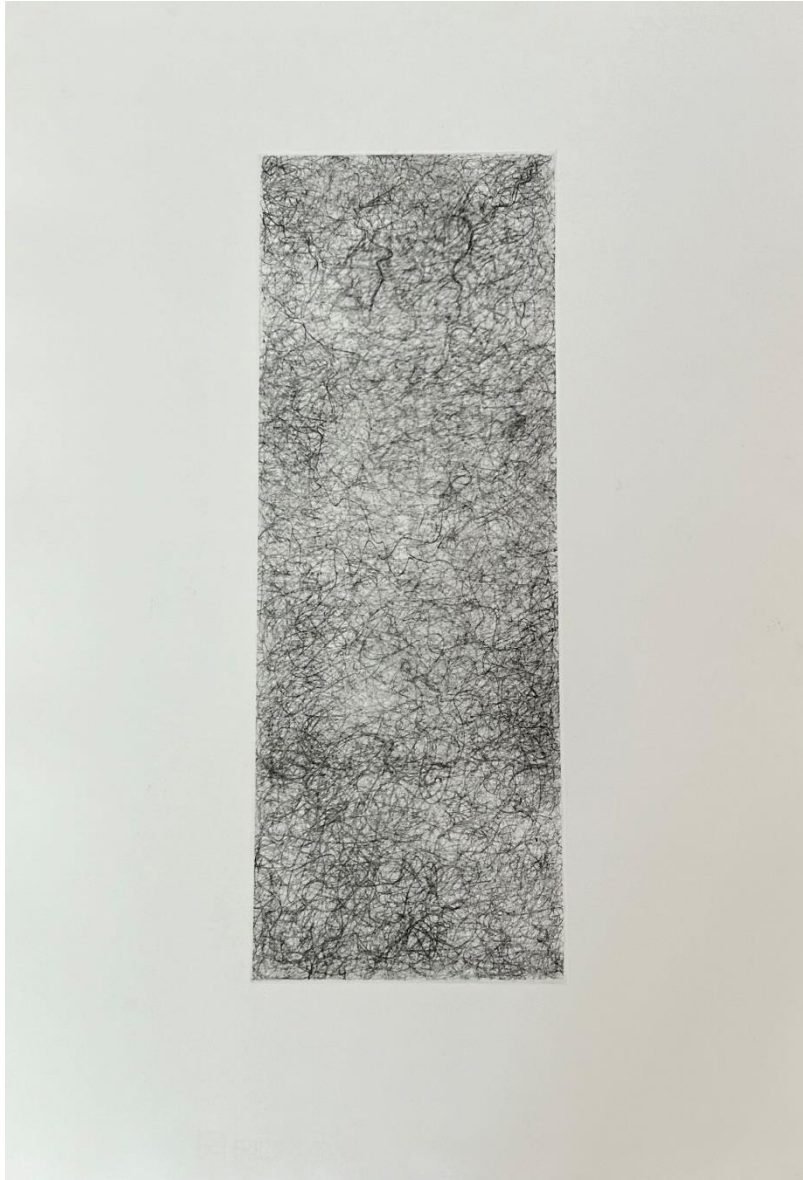
Nakon što sam se upoznala s radom u tehnici brusnog papira, dolazim do završne realizacije. Koristila sam četiri cinčane ploče u dimenzijama $50 \times 18,2$ cm. U ovim radovima sličan je proces kao što sam prethodno navela. Razlika je u tome što su dvije matrice rađene u tehnici bakropisa, a druge dvije u tehnici s brusnim papirom. Prva matrica rađena je u tehnici bakropisu i jetkana je u tri faze, sveukupno 21 minutu (6 min, 7 min, 8 min). Druga matrica rađena je u tehnici s brusnim papirom te se jetkala sveukupno 22 minute (5min, 5min, 5min i 7 min) u četiri faze. Treća matrica rađena je u čistom bakropisu koji je jetkan 4 minute, te sam potom radila tehniku brusnog papira kako bih ostavila u pozadini lagan trag olovke. Posljednja matrica rađena je u tehnici brusnog papira, bila je jetkana u dvije faze sveukupno 12 minuta. Potom sam na istu naknadno napravila bakropis. Sve 4 matrice sam u početnim fazama otiskivala na običnom papiru kako bih vidjela kako će izgledati završne verzije. Kada sam definirala završne faze u radovima, sve 4 matrice sam otisnula na papir Fabriano Rossaspina Bianco, 265.gr., dimenzija $70 \times 49,3$ cm, te su na tom papiru napravljene finalne verzije ovoga završnoga rada.



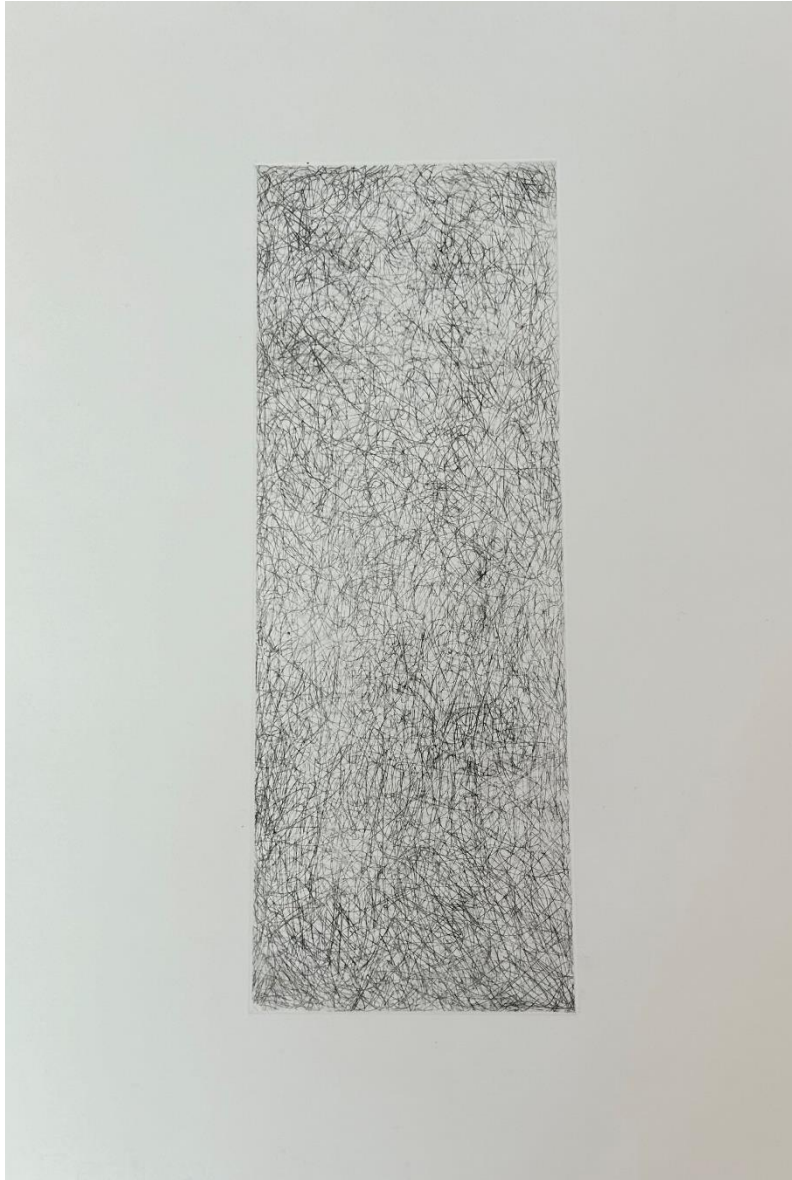
Slika 14. "Dinamika i ritam linije 1"



Slika 15. “Dinamika i ritam linije 2”



Slika 16. "Dinamika i ritam linije 3"



Slika 17. "Dinamika i ritam linije 4"

5. ZAKLJUČAK

Rad "Dinamika i ritam linije" je proizašao iz ideje u kojoj je ključan bio pojam kretanja. Iako je motiv automobila bila moja prvotna ideja, kroz mnoštvo istraživanja i skica, motiv automobila su zamijenili motivi kretanja, brzine, ritma i dinamike. Prolazeći kroz različite procese koji su bili figurativni, završni otisci su naposljetku apstrahirani te se izgubila sama figuracija. Sami proces mi je omogućio eksperimentiranje s različitim grafičkim i crtačkim tehnikama što me je navelo da u budućim radovima više eksperimentiram i ulazim u područja koja su mi nepoznata.

6. LITERATURA

1. Brittanica, URL: <https://www.ideelart.com/returns-and-refund> [pristup: 5.9.2024.]
2. Čaušić, Mario, *Kemija u umjetničkoj grafici*, 2020.G, Biblioteka Ars Academica, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku [pristup: 5.9.2024.]
3. Damjanov, Jadranka, *Vizualni jezik i likovna umjetnost*, Zagreb, 1991. [pristup: 5.9.2024.]
4. IDEEL ART. URL: <https://www.ideelart.com/returns-and-refund> [pristup: 5.9.2024.]
5. MYLANDROVER: URL: [dinamične slike. Statika i dinamika u kompoziciji \(mylandrover.ru\)](http://mylandrover.ru) [pristup: 5.9.2024.]
6. Nikola Sinković, Studio za umjetnost i dizajn. URL: : [Likovni elementi za početnike | Nikola Sinković \(nikolasinkovic.com\)](http://nikolasinkovic.com) [pristup: 5.9.2024.]
7. Piladelphia Museum of Art. URL: <https://philamuseum.org/collection/object/51449> [pristup: 5.9.2024.]
8. PsiHelp. URL: PsiHelp [pristup: 5.9.2024.]
9. Silux. URL: [Čemu služe zračni tuneli za testiranje u automobilskoj industriji? - SILUX.HR](http://SILUX.HR) [pristup: 5.9.2024.]
10. Šuvaković, Miško, *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Hortexky, Zagreb, 2005. [pristup: 5.9.2024.]
11. Tate. URL: Five Things to Know: Keith Haring | Tate [pristup: 5.9.2024.]

12. The Autopian. URL: [Here's The Science Behind How An Automotive Wind Tunnel Works - The Autopian](#) [pristup: 5.9.2024.]
13. Wikipedija. URL: [Ritam \(likovna umjetnost\) – Wikipedija \(wikipedia.org\)](#) [pristup: 5.9.2024.]
14. Wikipedija. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Vitruvian_Man [pristup: 5.9.2024.]
15. Wikipedija. URL: [Zračni tunel – Wikipedija \(wikipedia.org\)](#) [pristup: 5.9.2024.]

7. POPIS SLIKOVNIH MATERIJALA

Slika 1. [Ritam \(unizg.hr\)](#)

Slika 2. [Carlo Carrà and His Futuristic Abstractions | Ideelart](#)

Slika 3. [The Vitruvian Man - by Leonardo da Vinci](#)

Slika 4. [Exploring Untitled \(1982\) by Keith Haring \(singularart.com\)](#)

Slika 5. [Dinamismo di un cane al guinzaglio \(Dynamism of a Dog on a Leash\) | Buffalo AKG Art Museum](#)

Slika 6. [Nude Descending a Staircase, No. 2 - Wikipedia](#)